

Pracovní úkol

1. V této úloze se používá zářič ^{90}Sr , který se rozpadá podle schématu na obr.5. Spektrum emitovaných elektronů je superpozicí dvou beta-spekter a absorpce bude mít tvar (1), kde $N_{(1)}(0)$ resp. $N_{(2)}(0)$ je počet elektronů z 1. resp. 2. rozpadu registrovaný za zvolený časový interval, $E_0^{(1)}$ resp. $E_0^{(2)}$ je maximální energie 1. resp. 2. β -spektra a N je pozadí. Vaším úkolem je určit hodnoty $E_0^{(1)}$ a $E_0^{(2)}$ z naměřené absorpční křivky, a to jak z absorpčních koeficientů, tak z maximálních doletů. K dispozici budete mít okénkovaný Geiger-Müllerův detektor, soupravu s čítačem a sadu hliníkových absorbátorů. Vnější pozadí bude redukováno olověným stíněním zářiče-absorbátoru-detektoru.

Teorie

Záření β je proud elektronů vznikající při radioaktivním rozpadu. Protože v tomto rozpadu vzniká kromě elektronu i antineutrino, je energetické spektrum elektronů spojitě. Energie elektronů se v této úloze zkoumá interakcí se stíněním, absorpcí (brždění a odchylení ze svazku). Pro elektrony s určitou energií existuje maximální dolet R_β v prostředí. Pro různá prostředí existují empiricky určené vztahy mezi R_β a maximální energií elektronů E_0 .

Pro elektronové záření z β rozpadu lze považovat závislost intenzity na tloušťce stínění za přibližně exponenciální. Ve zkoumaném vzorku probíhají dva β rozpady s různými energiemi a navíc je nutno uvažovat pozadí a to jak vnější (velmi potlačené olověnou schránkou) tak vnitřní (elektrony, které rozptylem v materiálu obešly stínění a γ záření). Celková intenzita N by měla odpovídat vztahu:

$$N = N_1 \exp\left(-\frac{\mu_1 d}{\rho}\right) + N_2 \exp\left(-\frac{\mu_2 d}{\rho}\right) + N_B \quad (1)$$

kde d je plošná hmotnost absorbátoru, ρ je hustota materiálu a N_B a μ závisí na energii takto:

$$\frac{\mu}{\rho} [\text{cm}^2 \cdot \text{g}^{-1}] = 22(E_0 [\text{MeV}])^{-4/3} \quad (2)$$

Pro závislost doletu R_β existují empirické vztahy:

$$R_\beta [\text{g} \cdot \text{cm}^{-2}] = \begin{cases} 0,407(E_0 [\text{MeV}])^{1,38} & 0,15 < E_0 \leq 0,8 \text{ MeV} \\ 0,542(E_0 [\text{MeV}]) - 0,133 & E_0 > 0,8 \text{ MeV} \end{cases} \quad (3)$$

kde R_β je vyjádřen pomocí plošné hmotnosti.

Měření

Měřila jsem čas potřebný k detekování 1000 impulzů a postupně jsem zesilovala stínění přidáváním hliníkových plíšků. Pro každou tloušťku jsem měřila podle expoziční doby jednou až pětkrát. Použila jsem střední hodnotu s chybou danou Poissonovým rozdělením. Zjištěné hodnoty jsou uvedeny v Tabulce 1. Při měření s velmi silnou vrstvou stínění (asi 6mm olověný plech) jsem určila hodnotu pozadí $N_0 = (0,63 \pm 0,02)$ impulzů za sekundu. Vzhledem k odlišnému materiálu i tvaru stínění může být tato hodnota odlišná od skutečné hodnoty N_B .

Zjištěné hodnoty jsou vyneseny v Grafu 1. Programem *Origin* jsem proložila naměřené hodnoty vztahem (1) s výslednými hodnotami:

$$\begin{aligned} N_1 &= (132 \pm 6) \text{ s}^{-1} & N_2 &= (98 \pm 7) \text{ s}^{-1} \\ \mu_1/\rho &= (30 \pm 3) \text{ cm}^2 \cdot \text{g}^{-1} & \mu_2/\rho &= (5,8 \pm 0,5) \text{ cm}^2 \cdot \text{g}^{-1} \\ N_B &= (1,4 \pm 0,8) \text{ s}^{-1} \end{aligned}$$

Použitím postupu uvedeným v [1] jsem určila hodnoty:

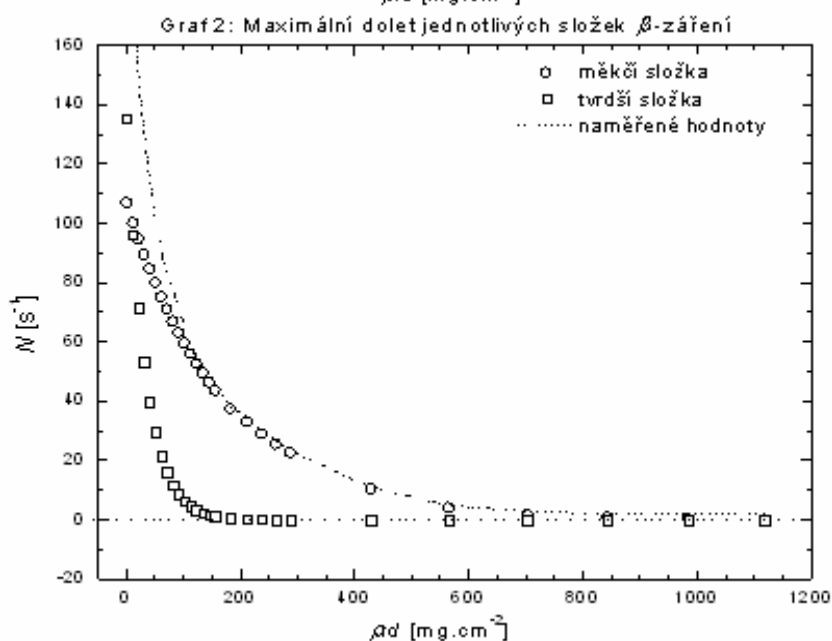
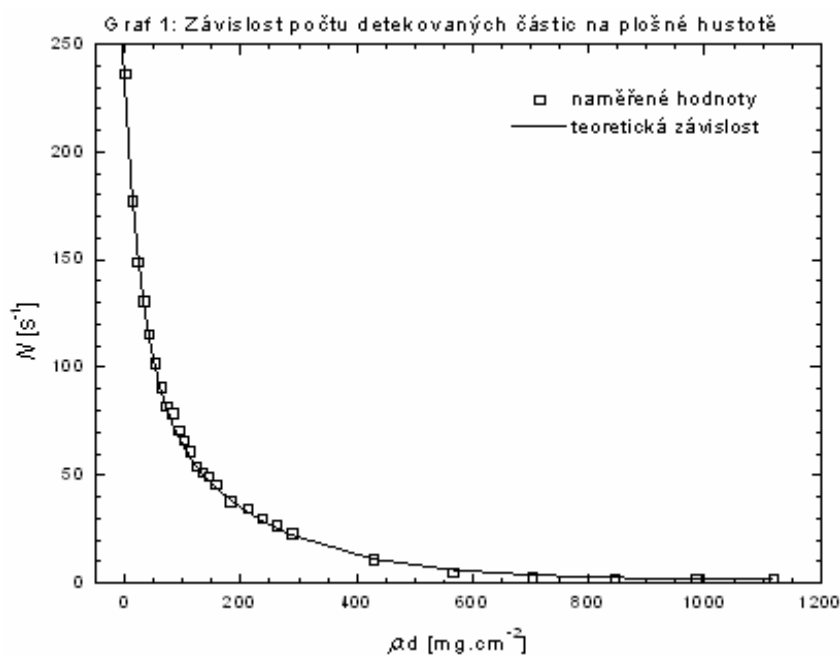
$$N_1 = (135 \pm 3) \text{ s}^{-1}, N_2 = (107 \pm 4) \text{ s}^{-1}, \mu_1/\rho = (30 \pm 2) \text{ cm}^2 \cdot \text{g}^{-1}, \mu_2/\rho = (5,8 \pm 0,2) \text{ cm}^2 \cdot \text{g}^{-1}, N_B = (0,63 \pm 0,02) \text{ s}^{-1}$$

Koeficienty zjištěné oběma metodami se v rámci chyb shodují.

Ze vztahu (2) jsem určila hodnoty $E_0^{(1)}$ a $E_0^{(2)}$:

$$E_0^{(1)} = (733 \pm 21) \text{ keV} \quad E_0^{(2)} = (2723 \pm 64) \text{ keV}$$

Tabulka 1: Závislost počtu detekovaných částic na tloušťce stínítka					
$d \cdot \rho$ [mg.cm ⁻²]	N [s ⁻¹]	σ_N [s ⁻¹]	$d \cdot \rho$ [mg.cm ⁻²]	N [s ⁻¹]	σ_N [s ⁻¹]
0,0	236,4	7,5	144,6	49,7	1,6
11,3	177,6	5,6	155,2	45,9	1,4
21,1	149,1	4,7	181,4	38,2	1,2
30,8	131,1	4,1	211,0	34,8	1,1
40,5	115,7	3,7	236,3	30,01	0,95
50,2	102,1	3,2	261,6	26,78	0,85
60,8	90,9	2,9	286,7	23,28	0,74
70,6	82,2	2,6	427,7	10,99	0,35
80,9	78,9	2,5	564,7	4,81	0,15
91,1	71,2	2,3	701,7	2,70	0,09
101,0	66,6	2,1	842,7	2,08	0,07
112,0	61,3	1,9	983,8	1,89	0,06
122,5	54,1	1,7	1117,8	1,71	0,05
133,3	51,8	1,6			

Pro odhad maximálního doletu částic jsem použila závislosti tvrdší a měkčí složky záření zjištěné pomocí metody v [1] a tyto závislosti vynesla do Grafu 2. Z Grafu jsem určila:

$$R_{\beta,1} = (230 \pm 20) \text{ mg.cm}^{-2}, R_{\beta,2} = (1300 \pm 130) \text{ mg.cm}^{-2}$$

Což podle vztahů (3) dává:

$$E_0^{(1)} = (662 \pm 42) \text{ keV}$$

$$E_0^{(2)} = (2399 \pm 240) \text{ keV}$$

Chyby R_{β} jsem určila odhadem.

Diskuse

Nafitovaná a změřená hodnota pozadí se sice v rámci chyb shodují, ale v poměru jsou jejich velikosti dosti odlišné. To, že při použití olověného absorbátoru vychází nižší hodnoty pozadí, můžu přisoudit jednak jinému tvaru vzorku a jednak nedostatečnému počtu měření při velkých tloušťkách.

Energie vypočítané různými metodami se v rámci chyby shodují, ale hodnoty určené z maximálních doletů jsou nižší než hodnoty určené z absorpčních koeficientů, což může být způsobeno nepřesnou metodou určování maximálních doletů.

Závěr

Změřila jsem intenzitu β záření pro různé absorpční tloušťky a ověřila platnost vztahu (1). Pomocí vztahů (2) a (3) jsem určila hodnoty maximálních energií, které se v rámci chyb shodují, i když metoda určení pomocí maximálních doletů je hodně subjektivní. Číselné hodnoty jsou pro vztah (2):

$$E_0^{(1)} = (733 \pm 21) \text{ keV}$$

$$E_0^{(2)} = (2723 \pm 64) \text{ keV}$$

a pro vztah (3):

$$E_0^{(1)} = (662 \pm 42) \text{ keV}$$

$$E_0^{(2)} = (2399 \pm 240) \text{ keV}$$